

Hallintovaliokunta

Asia: Kotoutumisen edistäminen**Viite:** HE 74/2026 vp

- **Kielitaito, lukutaito ja perustaidot ovat työllistymisen edellytys.** Ilman näitä valmiuksia monen kotoutuja-asiakkaan siirtyä työelämään, työvoimakoulutukseen tai jatko-opintoihin vaikeutuu merkittävästi.
- **Esitys voi heikentää maahanmuuttajien työllistymistä, jos koulutuspolut kapenevat.** Vapaan sivistystyön oppilaitokset tarjoavat matalan kynnyksen koulutusta erityisesti niille, jotka tarvitsevat perustaitojen vahvistamista ennen työmarkkinoille siirtymistä.
- **Toimivaa oppilaitosverkkoa tulee hyödyntää, ei heikentää.** Vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on valmiit tilat, opettajat ja osaaminen kotoutumis-, kieli- ja lukutaitokoulutuksen järjestämiseen. Pelkkä kunnan mahdollisuus hankkia koulutusta ei turvaa vapaan sivistystyön asemaa eikä koulutuksen alueellista saatavuutta.
- **Esitystä ei tule hyväksyä ilman muutoksia.** Vapaan sivistystyön rahoitusperusta ja asema kotoutuja-asiakkaan palvelupolussa tulee turvata ja vaikutukset työllistymiseen, työpaikkoihin, saavutettavuuteen ja yhdenvertaisuuteen tulee arvioida.

1. Kotoutumisen työllisyysvaikutusten vahvistaminen edellyttää koulutuksellista perustaa

Sivista kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä kotoutumisen edistämisestä. Lausunnossamme keskitymme erityisesti esityksen vaikutuksiin kotoutumisen työllisyysvaikutuksiin, maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkuihin, työvoiman saatavuuteen, sivistysalan työpaikkoihin sekä koulutuksen yhdenvertaiseen saavutettavuuteen. Sivistysala ry:n tavoitteena on, että Suomi on parhaiten koulutettujen ihmisten hyvinvoiva, avoin ja vetovoimainen maa, jossa osaamisella ja luovuudella tehdään parempaa maailmaa.

Hallintovaliokunnan arvioinnissa keskeistä on, muodostuuko esityksestä selkeä, toimeenpanokelpoinen ja yhdenvertaisesti eri alueilla toimiva kotoutumisen järjestelmä. Sivistan näkemyksen mukaan esitys sisältää merkittävän riskin siitä, että kotoutumista, kielitaitoa ja lukutaitoa edistävän koulutuksen järjestämisvastuu kyllä siirtyy kunnille ja työvoimaviranomaisille, mutta **koulutuksen tosiasiallinen saatavuus, jatkuvuus ja oppilaitosverkoston hyödyntäminen jäävät epävarmoiksi.**

Sivista pitää tärkeänä tavoitetta vahvistaa maahanmuuttajien mahdollisuuksia päästä työelämään. **Tavoite ei kuitenkaan toteudu, jos uudistus samalla heikentää niitä koulutuspalveluja, joiden välityksellä kielitaito, lukutaito, perustaidot ja jatko-opintovalmiudet rakentuvat.** Kotoutumista, kielitaitoa ja lukutaitoa edistävä koulutus on koulutusta, eikä sitä tule kaventaa vain työvoimapolitiittiseksi palveluksi. Monen kotoutujan työllistymispolku on vaiheittainen, ja ennen

työelämään, työvoimakoulutukseen tai tutkintotavoitteiseen koulutukseen siirtymistä tarvitaan usein koulutuksellisten perusvalmiuksien vahvistamista.

Suomessa on 64 yksityismuotoista kansanopistoa, 23 yksityistä kansalais- ja työväenopistoa, 15 yksityistä kesäyliopistoa ja 11 yksityistä opintokeskusta, joihin muutokset vaikuttavat suoraan tai epäsuorasti. Kyse ei ole yksittäisistä toimijoista, vaan valtakunnallisesta toimeenpanokapasiteetista, jota tarvitaan kotoutumista, kielitaitoa ja lukutaitoa edistävän koulutuksen alueellisen saatavuuden turvaamisessa.

Kotoutumista, kielitaitoa ja lukutaitoa edistävän koulutuksen tulee säilyä tunnistettavana osana koulutusjärjestelmää. Rahoitus- ja järjestämisvastuun muutokset eivät saa johtaa siihen, että koulutuksellinen vastuu hämärtyy tai vapaan sivistystyön oppilaitosten tosiasiallinen mahdollisuus järjestää koulutusta riippuu yksinomaan kuntien vaihtelevista hankintaratkaisista.

2. Esitys uhkaa vapaan sivistystyön koulutusverkkoa ja muuta koulutustarjontaa

Hallituksen esityksen tavoitteena on vahvistaa kotoutumisen työelämälähtöisyyttä. Sivista pitää tavoitetta kannatettavana. **Tavoitetta ei kuitenkaan saavuteta, jos uusi järjestämis- ja rahoitusmalli heikentää niitä koulutuspolkuja, joiden varassa työelämään pääsy rakentuu.** Kuntien ja työvoimaviranomaisten toimeenpanon kannalta on olennaista, että käytettävissä on riittävä koulutustarjonta myös niille kotoutuja-asiakkaille, jotka eivät vielä ole valmiita työvoimakoulutukseen tai suoraan työllistymiseen.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat pitkään järjestäneet kotoutumista, kielitaitoa, lukutaitoa ja osallisuutta tukevaa koulutusta. **Esitys uhkaa heikentää useiden vapaan sivistystyön toimijoiden rahoitus pohjaa merkittävästi ja samalla niiden mahdollisuuksia järjestää tätä koulutusta jatkossa.**

Merkille pantavaa on, että **vaikutukset eivät rajaudu vain kotoutumista ja kielitaitoa edistävään koulutukseen.** Monille vapaan sivistystyön oppilaitoksille tämä koulutus muodostaa olennaisen osan toiminnan kokonaisrahoituksesta. Jos rahoitus poistuu tai heikkenee, vaikutukset voivat ulottua koko oppilaitoksen toimintaan ja kykyyn järjestää myös muuta vapaan sivistystyön koulutusta.

Eduskunnan kannalta olennaista on, että vaikutukset eivät rajaudu koulutusorganisaatioiden toimintaedellytyksiin. **Jos vapaan sivistystyön koulutusverkko heikkenee, seuraukset voivat näkyä myös kotoutuja-asiakkaiden työllistymisen edellytyksissä, alueellisessa palvelujen saatavuudessa ja sivistysalan henkilöstön työpaikoissa.**

Vapaan sivistystyön oppilaitosten muu koulutustarjonta vahvistaa laajasti osaamista, perustaitoja, jatko-opintovalmiuksia, osallisuutta ja työmarkkinoille kiinnittymistä. Siksi niiden toimintaedellytysten heikentyminen voi vähentää paitsi kotoutumisen myös laajemmin suomalaisen koulutus- ja työllisyyspolitiikan vaikuttavuutta.

Esitys voi myös katkaista maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden koulutuspolkuja. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutus vahvistaa niitä perustaitoja, joita opiskelija tarvitsee siirtyäkseen esimerkiksi aikuisten perusopetukseen, kotoutumiskoulutukseen tai oppivelvollisuuslain 5 §:ssä tarkoitettuun kansanopistokoulutukseen.

Arviomme mukaan esitys voi tarkoittaa **useiden satojen sivistysalan työpaikkojen menetystä** ja siten heikentää myös koulutuksen alueellista saavutettavuutta ja kymmenientuhansien suomalaisten mahdollisuuksia kouluttautua ja opiskella vapaan sivistystyön oppilaitoksissa.

Pahimmillaan esitys voi johtaa siihen, että **koulutuksen järjestäjien toimintaedellytykset heikkenevät ratkaisevasti, koulutusverkko supistuu ja vapaan sivistystyön koulutustarjonta vähenee.**

3. Muutosehdotuksemme hallituksen esitykseen

Sivista esittää, että vapaan sivistystyön asema säilytetään nykyisellään kotoutumista, kielitaitoa ja lukutaitoa edistävässä koulutuksessa. Kyse ei ole vain rahoituksesta, vaan siitä, säilyykö vapaan sivistystyön koulutus selkeänä osana kotoutuja-asiakkaan palvelupolkua. Esitystä ei tule hyväksyä tältä osin ilman muutoksia. Mikäli vapaan sivistystyön asemaa ei voida turvata eduskuntakäsittelyssä, asiasta tulee käynnistää uusi lainvalmistelu.

Vapaan sivistystyön oppilaitosten toiminnan turvaaminen kotoutumiskoulutuksessa edellyttää, että vapaasta sivistystyöstä annetun lain 9 §:n 2 momenttia ei kumota, vaan kotoutumissuunnitelmaan sisältyvän vapaan sivistystyön koulutuksen erillinen valtionosuusperusta säilytetään. Kun 9 §:n 2 momentti säilytetään, tulee myös saman lain 10 §:ään ja 24 §:ään tehdä sitä vastaavat muutokset, jotta koulutuksen rahoitusperusta ja opiskelijalle maksuton asema säilyvät selkeinä.

Lisäksi kotoutumislain 27 §:ää ja 30 §:ää tulee täsmentää siten, ettei kotoutumista, kielitaitoa ja lukutaitoa tukeva koulutus rajaudu käytännössä yksinomaan työvoimakoulutuksena järjestettäväksi koulutukseksi. Sääntelyn tulee olla riittävän täsmällistä, jotta kunnat, työvoimaviranomaiset, koulutuksen järjestäjät ja kotoutuja-asiakkaat voivat tulkita sitä yhdenmukaisesti.

Edellä olevien lisäksi kotoutumislain 30 §:ssä tulee säilyttää selkeä mahdollisuus tukea vapaan sivistystyön oppilaitoksissa järjestettävää omaehtoista koulutusta silloin, kun koulutus on sisällytetty kotoutumissuunnitelmaan ja se tukee kotoutuja-asiakkaan kotoutumista, kielitaidon kehittymistä, luku- ja kirjoitustaitoa, yhteiskunnassa tarvittavia perustaitoja tai työllistymistä. Nykyinen muotoilu jättää liikaa tulkinnanvaraa kunnille, työvoimaviranomaisille, koulutuksen järjestäjille ja kotoutuja-asiakkaille sen osalta, missä tilanteissa vapaan sivistystyön omaehtoinen koulutus voi olla työttömyysetuudella tuettavaa kotoutumislain mukaista opiskelua.

Sivistysvaliokunta on lausunnossaan todennut, että kunnat voivat valita koulutuksille parhaaksi katsomansa tuottamistavan ja toteuttajat oppilaitosten ja muiden koulutuksen tarjoajien joukosta. Sivista pitää tätä tärkeänä, mutta korostaa, että pelkkä mahdollisuus valita vapaan sivistystyön oppilaitos koulutuksen toteuttajaksi ei turvaa koulutuksen jatkuvuutta, alueellista saatavuutta tai vapaan sivistystyön toimijoiden asemaa. **Kunnan oma tuotanto ei myöskään turvaa koko vapaan sivistystyön oppilaitosverkkoa, joka muodostuu kunnallisten kansalaisopistojen lisäksi yksityisistä kansanopistoista, kansalais- ja työväenopistoista, kesäyliopistoista ja opintokeskuksista.**

Mahdollisuus hankkia koulutusta vapaan sivistystyön oppilaitoksilta ei korvaa laissa turvattua rahoitusperustaa. **Yksityiset vapaan sivistystyön oppilaitokset eivät ole osa kunnan omaa tuotantoa, vaan niiden mahdollisuudet järjestää koulutusta riippuisivat jatkossa kuntien järjestämis- ja hankintaratkaisista.**

4. Työllisyys-, henkilöstö- ja yhdenvertaisuusvaikutukset on arvioitava ennen päätöksentekoa

Kotoutumisen uudistamisen tulee parantaa työllistymistä, ei kaventaa siihen johtavia koulutuspolkuja. **Sivista katsoo esityksen sisältävän riskin siitä, että hallinnollisen selkeyttämisen yhteydessä heikennetään juuri niitä koulutuspalveluja, joiden varaan vaikuttava kotoutuminen ja työelämään siirtyminen rakentuvat.**

Sivista pitää välttämättömänä, että esityksen vaikutukset eri kotoutuja-asiakasryhmiin arvioidaan kattavammin kuin esityksessä on tehty. Arvioinnissa tulee tarkastella vaikutuksia eri alueilla, kuntien ja työvoimaviranomaisten mahdollisuuksiin järjestää koulutusta, omaehtoisen koulutuksen asemaan sekä vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaedellytyksiin.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää henkilöihin, joiden koulutuspolku on hidas tai katkonainen, joiden luku- ja kirjoitustaito on puutteellinen tai joiden mahdollisuudet osallistua kokopäiväiseen työvoimakoulutukseen ovat rajalliset. Jos koulutustarjonta kapenee ja painopiste siirtyy voimakkaasti työvoimakoulutukseen, osa kotoutujista voi jäädä palvelujen ulkopuolelle tai ohjautua koulutukseen, joka ei vastaa heidän tosiasiallista osaamistasoaan.

Esityksen vaikutukset vapaan sivistystyön oppilaitosten rahoitukseen, koulutusverkkoon ja muuhun koulutustarjontaan tulee arvioida ennen lain hyväksymistä.

Sivistysvaliokunta on pitänyt tärkeänä, että **uudistuksen vaikutuksia kotoutumiskoulutuksen ja lukutaitokoulutuksen laatuun sekä vapaan sivistystyön toimijoiden toimintamahdollisuuksiin seurataan jatkossa tarkasti.** Sivista yhtyy tähän arvioon ja esittää, että hallintovaliokunta sisällyttää mietintöönsä lausumaehdotuksen, jonka mukaan valtioneuvoston tulee seurata uudistuksen vaikutuksia koulutuksen laatuun, alueelliseen saatavuuteen, eri kotoutuja-asiakasryhmien koulutuspolkuihin sekä vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaedellytyksiin.

Sivista esittää, että lausumaehdotuksessa edellytetään valtioneuvoston antavan eduskunnalle selvityksen uudistuksen vaikutuksista viimeistään vuoden 2028 loppuun mennessä ja ryhtyvän tarvittaessa lainsäädäntö- tai rahoitusmuutoksiin koulutuksen saatavuuden, laadun ja toimijoiden toimintamahdollisuuksien turvaamiseksi.

Helsingissä 21.5.2026

Sivistysala ry

Heikki Kuutti Uusitalo, johtaja, politiikka ja vaikuttaminen

Aleksi Sandroos, asiantuntija, politiikka ja vaikuttaminen
aleksi.sandroos@sivista.fi, puh. +358400826363

Sivistysala ry tekee sinnikästä työtä koulutuksen, osaamisen ja luovuuden puolesta. Edustamme yli 450 sivistysalan työnantajaa. Jäsenemme palveluksessa on noin 71 000 alan ammattilaista. Olemme Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n jäsen.